

Abdülkadir Noyan (1886-1977)

Abdülkadir Noyan

Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Lütfi Noyan, 6 Mart 1886 tarihinde Sivas'ın Ece Mahallesi'nde doğmuştur. Yarbay Ömer Lütfi Beyin oğludur. İlk eğitimini Sivas'ta İbal Hafız Mektebinde, orta tahsilini Sivas, Elazığ ve İstanbul Kocamustafapaşa Askeri Rüştüyesinde tamamlamıştır. İstanbul Koca Mustafa Paşa Askeri Rüştüyesinin lise kısmında okumuş, 1900 yılında Kuleli Askeri Tıbbiye İdadisine geçiş yapmıştır. Lise öğreniminden sonra girmiş olduğu Mekteb-i Tıbbiye-i Şahaneden, 1910 yılında tabip yüzbaşı rütbesiyle ve dönem ikincisi olarak mezun olmuştur. 1911 yılında, Gülhane Tatbikat Mektebinde stajını müteakip dâhiliye kliniğinde asistan olarak göreve başlamıştır. Bir sene sonra, intaniye servisi başasistanlığına tayin edilmiştir.

1911 yılı Ocak ayı başlarında, Serviburnu Tahaffuzhanesinde yedek askerler arasında çıkan kolera salgınına karşı yürütülen çalışmalara katılmıştır. Trablusgarp Savaşı sırasında, Arnavutluk'ta silah altına alınan Berat Redif Fırkasında görevlendirilmiştir. 5 ay boyunca Berat, Ergiri, Avlonya, Delvine bölgelerinde görev yapmıştır. Balkan Savaşı sırasında 16. Kolordu Baştabip Muavinliğine tayin edilmiştir. Birliği lağvedildiğinden, Çerkezköy'de görev yapan Menzil Sertabibi Prof. Dr. Asaf Derviş Bey'in yardımcısı olarak çalışmıştır.

Balkan Savaşları sırasında, sağlık organizasyonunda yaşanan sıkıntılar ve başta kolera olmak üzere yayılan bulaşıcı hastalıklar nedeniyle orduda ağır kayıplar verilmiştir. Cephe'deki hastanelerin dolu olması nedeniyle yaralı ve hastaların İstanbul'a nakledilmesi gündeme gelmiştir. Koleranın İstanbul'da yayılmasını önlemek, cepheden getirilen hastaların İstanbul'a sokulmadan tedavilerini sağlamak amacıyla Rum Mektebi, emraz-ı sâriye hastanesine dönüştürülmüş, tren hattı boyunca geniş tarlalara çadırlar kurularak bölgeye yakın bir kaç ev de hastane olarak kullanılmıştır. Abdülkadir Bey, Sahra Sıhhiye Müfettişliği tarafından, 6 Kasım 1912 tarihinde Yeşilköy Emraz-ı Sâriye Hastanesine tayin edilmiştir. 1913 yılında, Dimetoka bölgesinden Gelibolu'ya sevk edilen 31. ve 32. Fırka askerlerinde, kolera salgını görülmesi üzerine X. Kolordu bakteriyoloğu olarak, 2 Ekim 1913 tarihinde Gelibolu Asker Hastanesi'nde görevlendirilmiştir. 1914 yılında Gülhane Hastanesine dönerek, dâhiliye başasistanı olarak görevine devam etmiştir.

I. Dünya Savaşının başlaması üzerine, 21 Temmuz 1914 tarihinde Sahra Sıhhiye Müfettişliği emri ile Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevkide bulunan birliklerin sağlık durumlarını incelemekle görevlendirilmiştir. 24 Ağustos 1914 tarihinde, İstanbul'da bulunan I. Kolordu Hıfzıssıhha Müşavirliğine tayin edilmiştir. 2 Eylül 1914 tarihinde, Edirne'de bulunan birliklerde çıkan kolera ve tifüsle; 13 Kasım 1914 tarihinde, VI. Kolordunun Ayastefanos ve Çekmece civarında yerleşen

kıtalarında çıkan hummayı racia ve lekeli tifo hastalıklarıyla; 27 Kasım 1914 tarihinde Konya ve Sille’de çıkan lekeli tifo ile 3 Mart 1915 tarihinde, Kandıra’da amele taburları arasında çıkan tifüs salgınına karşı mücadele etmekle görevlendirilmiştir. Tifüs salgınına kendi geliştirdiği sahra fırınında dezenfeksiyon metoduyla önlemiş ve bu metot “*Abdülkadir Usulü*” olarak anılmaya başlanmıştır.

17 Mart 1915 tarihinde Çanakkale Müstahkem Mevkii bölgesinde bulunan III. ve XV. Kolordu ve Şarköy civarında bulunan V. Fırkaya bağlı birliklerin sağlık durumlarını incelemekle görevlendirilmiştir. 12 Mayıs 1915 tarihinde I. Kolordu Hıfzıssıhha Müşaviri ve Sertabip Vekili olarak Çanakkale Cephesine hareket etmiş ve Kocatepe eteklerindeki bir karargâha yerleşmiştir. Çanakkale Cephe Komutanı Liman Von Sanders ile birlikte Türkiye’ye gelen ve Gülhane’de verdiği askeri hıfzıssıhha dersleri yanında Sahra Sıhhiye Müfettişliğine müşavirlik yapan Prof. Dr. Kaymakam G. Mayer’in yardımcılığını yapmıştır.

18 Kasım 1915 tarihinde Irak Cephesi VI. Ordu karargâh tabipliği ve ordu sertabip vekilliğine; 2 Mayıs 1916 tarihinde VI. Ordu Menzil Sertabipliğine; 1918 yılında Musul’da bulunan VI. Ordu Sıhhiye Reisliği görevine atanmıştır.

Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasından sonra, 1918 yılı Kasım ayında ordu karargâhı ile birlikte Nusaybin’e gelmiştir. 1919 yılında Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa ile birlikte trenle İstanbul’a gelmiştir. **Ali İhsan Paşa**nın tutuklanmasına tanıklık eden Abdülkadir Bey, 57 gün Bekir Ağa bölüğünde tutuklu kalmıştır. Tutukluluğu sona erince, Haydarpaşa Askerî Hastanesi intaniye şubesi şefliğine tayin edilmiştir. Cevat Paşa’nın Reisliği altında, Harbiye Nezaretinde kurulan Harp Tarihi Komisyonunda ve Selimiye Kışlasında ortaya çıkan veba ile mücadelede görevlendirilmiştir. 1920 yılında Gülhane’de askerî hıfzıssıhhası ve dâhiliye polikliniği muavinliklerine tayin olmuştur.

Ankara hükümetinin daveti üzerine, Gülhane muallimlerinden Mim Kemal, Nazım Şakir, Murat İbrahim ile birlikte Anadolu’ya geçmeye karar veren Abdülkadir Bey, Gülnihal Vapuru ile İnebolu’ya çıkmış, oradan Kastamonu’ya yaya olarak gitmiştir. 10 Ağustos 1921 tarihinde, yaylı arabalarla Ankara Cebeci Merkez Hastanesine ulaşmış, bir süre burada kalmıştır. **Sakarya Meydan Muharebesi** hazırlıkları çerçevesinde, komutanlığını Yusuf İzzet Paşa’nın yaptığı ve Polatlı’da bulunan 3. Grup Sertabipliğine tayin edilmiştir. Ordu içinde baş gösteren tifüs salgını ile başarılı bir şekilde mücadele etmiştir.

Sakarya Meydan Muharebesinden sonra 18 Eylül 1921 tarihinde Ankara’ya dönmüştür. Ankara Hastaneleri Menzil Müfettişliği kaldırıldığı için Ankara Kumandanlığı Sertabipliğine tayin edilmiştir.

Ankara’da kaldığı süre içerisinde ilmi faaliyetlerini sürdürmeye çalışmıştır. Daha önce İstanbul’da yayınlanan Ceride-i Tıbbiyye-i Askeriye Mecmuasının Ankara’da yayınlanmasını sağlamıştır. Doktorların bilgi ve görgülerini artırmak için, 17 Ekim 1921 tarihinde düzenlenen “*Ankara Hastaneleri Müsamere-i Tıbbiyesi*” adlı toplantıya başkanlık etmiştir.

Abdülkadir Bey, 1922 yılında Gülhane’deki vazifesine geri dönmüştür. 1927 yılında, Prof. Dr. Tevfik Sağlam’ın ordu sağlık başkanlığına atanmasıyla boşalan, dâhiliye kliniği profesörlüğü kadrosuna atanmıştır. 1927 yılında yarbay, 1931 yılında albay rütbesine yükseltilmiştir. 28 Eylül 1939’da I. Ordu Sıhhiye mütehassıslığına seçilmiş, 20 Ağustos 1941 tarihinde tuğgeneral rütbesine yükseltilerek, 1. Ordu Müfettişliği Sıhhiye Mütehassıslığına, 30 Ağustos 1943 tarihinde tümgeneralliğe terfi ettirilerek **Milli Müdafaa Vekâleti** Sıhhiye Dairesi Başkanlığına atanmıştır.

Abdülkadir Noyan, Ankara Tıp Fakültesinin kuruluşunda aktif görev alanlardan biri olmuştur. Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**, 29 Aralık 1944 tarihinde Abdülkadir Noyan’ı köşke davet ederek, Ankara Tıp Fakültesinin kuruluşuna yönelik hazırlıklar hakkında bir rapor hazırlamasını istemiştir. 20 Haziran 1945 tarih ve 4761 sayılı yasa ile Ankara Tıp

Fakültesinin kuruluş süreci tamamlanmıştır. 7 Temmuz 1945 tarihinde, ordudan istifası kabul edilen Abdülkadir Noyan, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi kurucu dekanlığına ve iç hastalıklar kliniği ordinaryüs profesörlük kadrosuna atanmıştır. 1945-1948 yılları arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi dekanı olarak görev yapmıştır. İntaniye hastalıkları kliniğinin kurulmasından sonra, Tıp Fakültesi profesörler kurulunun 18 Temmuz 1947 tarihinde yapılan toplantısında, intaniye kliniği ordinaryüs profesörlüğüne seçilmiştir. Emekli olduğu 1952 yılına kadar, bu görevi sürdürmüştür.

Abdülkadir Noyan, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım* adlı eserin ön sözünde hayatını şu sözlerle özetlemektedir;

“Son harplerde ordumuzda ve memleketimizde baş gösteren tifo, tifüs, hummayı racia, kolera, dizanteri, sıtma ve veba gibi öldürücü ve gaddar birçok salgınların savaş memuru edildim. Onbinlerce kolera, dizanteri, binlerce sıtma, tifüs, hummayı racia ve birçok çiçek, kızamık, paratifo ve veba vakaları gördüm.

Bu salgın dertlerle ve bedbaht dertlilerle uzun yıllar uğraşım. Bazen elimde mükemmel vasıtalar, laboratuvarlar bulundu. Tıbbın kurtarıcı kudretinden tam istifade sağlayabildim. Bazen en büyük salgınlara vasıtasız gittim. Vasıtaların icadına çalıştım. Muhabbetle çalıştım, aşkla çalıştım. Çünkü vatanıma, aileme, orduma, muhabbetle, aşkla bağlı idim“.

1952 yılında kendi isteği ile emekli olmuştur. Yaptığı hizmetlerden dolayı Gümüş Liyakat, Alman hükümeti tarafından verilen Demir Haç Harp Madalyası, Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası, Gümüş İftihar Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Abdülkadir Bey, Orgeneral Kurtcebe Noyan'ın (1888-1951) ağabeyidir. Üç kız çocuk sahibi olan Abdülkadir Bey, 5 Eylül 1977 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cenazesi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve Ankara Tıp Fakültesinde yapılan törenlerden sonra, Asri Mezarlıkta toprağa verilmiştir.

Anısını yaşatmak için Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde bir konferans salonuna ve İstanbul Kadıköy'de bir caddeye ismi verilmiştir.

Almanca ve Fransızca bilen Abdülkadir Bey, mesleği ile ilgili pek çok ilmi eser kaleme almıştır. Muhtelif tıp mecmualarında yayınlanan 144 Türkçe, 18 Almanca, 11 Fransızca, 5 İngilizce makalesi bulunmaktadır. Kaleme aldığı kitaplar şunlardır;

Kıtaatı Askeriyede Su Tedariki: Vakt-i Hazar ve Seferde, İstanbul, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 1912.

Askeri Hıfzıssıhha, İstanbul, Kader Matbaası, 1926.

İstanbul'da Akciğer Veremine Ait Müşahede ve Tetkikat, İstanbul, Kader Matbaası, 1927.

Gülhane Klinik Dersleri, Cilt: I, 1930; Cilt: II, 1931; Cilt: III, 1940.

(Dr. Nusret Karasu ve Dr. Raci Eric ile birlikte) **Akciğer Veremi Tedavisi**, İstanbul, 1934.

Hâd Asıl Romatizma, İstanbul, Ahmed İhsan Matbaası, 1935.

Sulh ve Barış Zamanında Hasta ve Yaralıların İâşe ve Teğdiyesinin Mukayeseli Tetkikleri, İstanbul, Askeri Tıbbiye Matbaası, 1938.

Esasi Hipertansiyon, 1939.

Ordu Subaylarına Sıtma Hastalığından Korunma Öğütleri, İstanbul, Ahmed İhsan Matbaası, 1941.

Mide Kanserinin Erken Teşhisi için Muhtelif Tecrübe İçkileri ve Yemekleri ile Mide Kimyası Tetkiklerinden Çıkan Netice, İstanbul, Askeri Tıbbiye Matbaası, 1938.

Göz Enükleasyonunu Müteakip Husule Gelen Erythrocytose Vak'aları, İstanbul, 1940, Kader Basımevi

İç Hastalıklar Ders Kitabı, Cilt: I İntan Hastalıkları, İstanbul, I. Baskı, Mazlum Kitabevi, 1943; II. Baskı, 1953.

Şişmanlık ve Zayıflık, Ankara, Ankara Üniversitesi, 1947.

İntani ve Salgın Hastalıklara Karşı Tıbbın Eski ve Yeni Durumu, İstanbul, 1947.

Hepatitis Epidemica, 1950.

Türkiye'de Sıtmanın Coğrafi Durumu,1951.

Tedavi Yıllığı 1954, İstanbul, Bilgi Basım ve Yayınevi, 1954.

Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım, Ankara, Ankara Tıp Fakültesi Yayını, 1956.

Karaciğer Sirozunun Diyetle Tedavisi, 1957.

İlaçla Tedavi Sanatı, İstanbul, 1959.

Ankara Tıp Fakültesi Kuruluş Tarihçesi, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1959.

Gönülden Damlalar-Şiirler, Ankara, 1960.

Memleketimizde Salgın Hastalıklar, İstanbul, 1963

Klinik Açış Dersleri, Ankara,1966.

Mehmet KARAYAMAN

KAYNAKÇA

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan Özel Sayısı, C 6, S 1-2, 1952.

BASKAN, Semih, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Ulu Çınarı Ordinaryüs Profesör Doktor Abdülkadir Noyan**, Ankara 2015.

BCA., 30.11.1./ 176.18.4.

BCA., 30.11.1/162.18.11.

BCA., 30.18.1./73.28.17.

BCA., 30.18.1./78.74.19.

ÇAĞLAR, Kerim Ömer, "Bir Âlimimizin Biyografisi: Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan", **Yeni İstanbul Gazetesi**, 22 Mayıs 1952.

ERDEN, Fethi, **Türk Hekimleri Biyografisi**, İstanbul 1948.

<https://www.abdulkadirnoyan.com/>

KARASU, Nusret, “Hocam Abdülkadir Noyan Fakülteden Ayrılırken”, **Zafer Gazetesi**, 22 Mayıs 1952.

ÖZATA, Metin, **Atatürk ve Tıbbiyeliler**, 2. Baskı, İzmir 2009.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/abdulkadir-noyan-1886-1977/?pdf=3898> adresinden erişilmiştir